

Välkommen till

Nyhetsbrev nr 3-2014

från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

Ständigt nya läsare.

Återigen kan jag hälsa nytilkomna läsare välkomna. Det är naturligtvis stimulerande, när det kommer mail från personer, som önskar komma med på min sändlista.

Trots att vi nu är åtskilligt över 600 mottagare av breven, finns det plats för fler på listan. Vet du någon i din bekantskapskrets som du tror är intresserad - tipsa gärna.

Rätt svar på förra Nyhetsbrevets årtalsfråga var 1992.

Det var året då * Pärans Dag arrangerades första gången i Båstad * Kommunens byggnadsnämnd lämnar det formella bygglov för tunneln genom Hallandsås * Boverket säger jag till vindkraftverket i Öllöv.

Det hände förstås mycket mer under det året. Exempelvis att * Båstads kommun beslöt att släcka varannan gatlykta för att spara pengar. * Birgit Nilsson fyllde 75 och firade med fest på Margretorps Gästis, * Sista Birgit Nilsson-konserten äger rum i V. Karups kyrka. * i Ramsjö härjar en tromb

Birgitta Thronée, trägen tävlingsdeltagare, har än en gång prickat rätt.

Ny årtalsuppgift.

Vilket år inträffade dessa händelser:

- * En ny staty på torget i Båstad orsakar våldsam Spring-debatt.
- * Stora ombyggnader sker. Såväl hotell Skansen som Tennisstadion byggs om till moderna och ändamålsenliga anläggningar.
- * Besked kommer att Stora Hult även i fortsättningen skall tillhöra Båstads kommun.

I nästa Nyhetsbrev får du veta rätta svaret.

Som vanligt är det den ovanskliga äran som utgör pris för rätt svar.

Vet du vad en decimant är?

Om inte. Hav tröst. Jag tror du är i ett stort sällskap. Mina kunskaper om ordets betydelse var minst sagt grumliga - ända tills jag av Bertil Gunnarsson i Slättaröd fick låna en stor tung och väldig bok: Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm, dvs dåvarande Lunds Stift.

Decimant betyder tiondebetalare. Boken är sålunda en heltäckande förteckning över gårdar och dess ägare, by för by. Den tidens skattelängd. Förteckning över vilka som skulle erlägga tionde. Vi får i Decimantboken en unik redovisning av befolkning och bebyggelse under slutet av vår danska tid. Boken anses ha stor betydelse för forskningen inom flera ämnen - historia, geografi, språkvetenskap, namnforskning . Naturligtvis en guldgruva för släktforskare.

För den som är intresserad av våra ortnamns historia är boken intressant enbart av det skälet.

Så här stavades några av ortnamnen då, här redovisade sockenvis. Du får själv lista ut vilka byar och vilka socknar som avses.

Försleff Sougen: Castrup, Stora Holt. Raunerup. Greffue sougen: Kielstrup, Olluf, Waisholt, Quidebysche. Karup Sougenn: Carstorp, Lillerid, Mölilt, Paarup, Hellerop. Houff Sougen: Svends Torp, Halleuare, Haffue, Engelow.

Decimantboken har tillkommit efter det att kungen, Fredrik III, hade utfärdat ett påbud till alla biskopar, att de skulle se till, att det för varje socken upprättades en sådan "skattelängd". Liksom i Gustav Vasas Sverige hade nu den danska staten blandat sig i kyrkans angelägenheter allt mer. Ett skäl var att en del av tiondet som kyrkan samlat in skulle gå till staten.

Från 1500-talets Skåne

tar vi ett raskt hopp till 1700-talets Dagö. En ö i Östersjön och tidigare en del av det svenska stormaktsväldet. Det är inte bara ett hopp i tiden. Det är ett hopp från en dansk provins som snart skulle bli svensk till en svensk provins som nyligen hade blivit rysk.

På detta Dagö hade bönderna under svensk-tiden levat som fria bönder. Nu hotade livegenskap med dagsverksplikter och allmän ofrihet. Samtidigt lockade den ryska kejsarinnan, Katarina II, med feta löften till dem som ville komma och befolka hennes nyerövrade områden - de stora stäpperna norr om svarta havet. 1781 hade denna kombination av morot och piska fått bortåt ett tusen av Dagö-bönderna att ge sig ut på en "ofattbar" resa: att till fots och med sina oxar och kärror och diverse redskap och annat "bagage"

bege sig till det "utlovade landet". Den vandringen tog det nio månader att göra.

Det har gått 250 år sedan dess. Idag heter byn de kom till Gammalsvenskby. Det märkliga är, att dessa långvandrare och deras ättlingar har kunnat bevara sin svenska kultur och sedvänjor, t.o.m det svenska språket.

Förra året tillbringade jag en vecka hos dessa svenskättlingar i byn ute på stäppen. Hade förmånen att besöka skola, daghem, ålderdomshem, gudstjänster mm, handla i affären, ströva omkring på byvägarna, träffa och prata med bybor, pratat med dem om deras upplevelser - bl.a. förvisningar till såväl tyska som ryska arbetsläger under 2:a världskriget.

Det är lätt att bli gripen av den dramatiska historia som har utspelats i denna by. Glädjande nog finns mycket att läsa om denna historia. Nu - 9 månader efter mitt besök i byn på den ukrainska stäppen, skall jag nedkomma med resultatet av besöket. Jag skall ge mig på konststycket att återge denna 250-åriga historia i form av en föreläsning med bildvisning. Hoppas att resultatet blir ett välskapt barn. Föreläsningen sker i min hemma-föreläsningförening den 9 mars. Plats: Hovs församlingshem.

Så tar vi ett nytt hopp i tiden

Landar i början av 1900-talet hemma i Bjäre.

Från mitt arbete med våra badorters historia plockar jag några korn, som i sig utgör goda illustrationer till turismens barndom. Vid den tiden var det i hög grad hälsoaspekterna, dvs kurortstänkandet, som stod i centrum när det gällde lockbeten. Notiserna är citat som jag klippt ur olika broschyrer från de första årtiondena av 1900-talet

"Skulle en Malen-bo skräppa med något så bleve det nog med skogen".

Så hette det i en reklamtrycksak om badorten Malen i början av 1900-talet. Vidare heter det:

"I överensstämmelse med malenboarnas språkbruk indelas Malen uti Skog, Egentliga malen och Ute-på-Malen." Sedan följer den nämnda prioriteringen av skogen. Här kommer också motiveringen:

"Ty skogen, huvudbetingelsen för Malens existens som badort, är ett societetsgemak, åt vilket havet och vindarna gjort golv, 1830-talets jordbrukare uti Båstad bekostat pelarna, och vår Herre försett med takvälvning"

"Utse en hängmatteplats i skogen"

Vi kan fortsätta att citera ur skriften "Beskrivning av Båstads och Malens badorter samt omgivningar", utgiven 1913:

"Skogen står ännu orörd och öppen. Det står envar fritt att där utse sig en egen hängmatteplats eller anordna för sig med bord och bänkar. Denna rätt utnyttjas så allmänt, att främlingen vid första anblicken av hängmattelivet i Malens skog blir helt häpen"

Det där med att ta för sig på allmän mark och privatisera med egen hängmatta mm är, som många vet, inte unikt för Malens skog. I Torekows kunde man skaffa sig en privat sandgrop på badstranden. Den "rätten" levde kvar länge.

"Varma bad och ruska".

Medan badorten Malen lockade med skogen och barrskogsdoften, lockade grann-badorten Båstad med sitt varmbadhus:

I badhuset erhållas varma bad, med eller utan dusch, a 50 öre, ruska a en riksdaler samt kalla bad uti dertill i sjön inrättade bassiner och badwagn a 25 öre. Äfven kunna swafvel- och gyttjebad erhållas.."

"Fri från sällskapstvång."

"Man lefver i Båstad fullt ogenerad, fri från en modern badorts societets- och sällskapstvång. Man roar sig med kafferep på Pershög och ungdomen tager sig då och då en svängom å badhotellet.

Det här kan vi läsa i en reklamtrycksak om Båstad 1906.

"Badhus i Torekow"

Nu är vi i slutet på 1800-talet. 1876 kunde man i ortstidningen läsa:

I Torekow skall nästa sommar uppföras ett större badhus, för emottagande af badgäster från nära och fjärran. Det är kapten P. Pålsson som satt sig i spetsen för detta välbetänkta företag"

Vi har nu gjort tre nedslag i vår historia

På vart och ett har vi kunnat fynda. Intressanta inblickar i sådant som vi inte hittar i våra historieböcker, men som ändå är en del av vår historia.

Mina böcker.

Jag får då och då frågor om vilka böcker jag utgivit. Här är uppgifterna:

Så blev Båstad tennis. 2006

Bilder av ett sekel i Bjäre. 2008.

Vår bjärehistoria i bild. 2011

Bjärebör berättar om Bjäre. 2012

Vid köp direkt hos mig utgår rabatt. Kontakta mig för ytterligare upplysningar om priser, rabatter mm.

Ord som fått vingar

Sedan förra Nyhetsbrevet har det kommit in ytterligare bidrag till min ord-samling. Tack!

I kommande Nyhetsbrev skall jag återkomma med redovisning.

Den här gången tar jag i stället upp en ny tråd, som kanske blir början till en ny avdelning i min samling av "ord som skapar nyfikenhet":

I en tidigare årgång av årsboken Bjärebygden skrev Gustav H. Karlsson om bjäremålet förr. Bl.a. tog han upp det faktum att det finns ett antal ord, som han menar visar tydliga influenser från andra språk. Han ger exempel:

Stallgolv kallades i Bjäre flor. Jämför engelskan! Regn uttalades på bjäremål som rain. Återigen: jfr engelskan.! Bjäreordet nabbo betyder ju granne. Återigen: jfr engelskan.! Bjäredialekten alboe (armbåge) påminner också om den engelska motsvarigheten.

Var det så, som Gustav Karlsson antyder, att bjärehalvön med sin starka sjöfarartradition och med sitt "ansikte vänt mot havet", influerades särskilt starkt av utländska språk?

Här vill jag gärna veta vad du anser. Har du fler exempel på dialektord som visar släktskap med andra språk? Skriv gärna några rader.

Avslutar som vanligt

Om du i fortsättningen inte vill få mina Nyhetsbrev - meddela med ett mejl.

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad
Tel. 0431-365332